

Forord

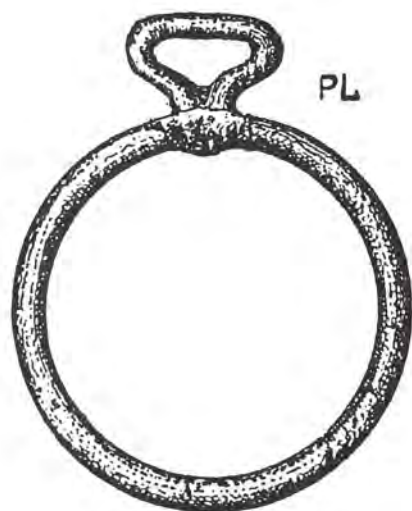
Så er der igen gået et år, og der ventes på et nyt årsskrift fra Lokalhistorisk forening i Sønderhald. Det er nr. 14 i rækken af læseværdige årsskrifter, forfattet og redigeret af en håndfuld trofaste og meget engagerede mennesker, som sammen med bestyrelsen udfører et prisværdigt arbejde til glæde for mange borgere i Sønderhald kommune. Også mange uden for kommunen støtter trofast foreningen og følger med interesse, hvad den foretager sig gennem årsskriftet.

Året 1990 har, udover at arkivet skulle passes med hensyn til åbningstider, budt på flytning af arkivet. Et stort arbejde, men igen kan siges, at med et godt samarbejde af bestyrelse og trofaste hjælpere gik det bedre og mere smertefrit, end nogen nok havde troet. Flytningen af arkivet fra Auning skole til det, der i daglig tale kaldes Schøtlers hus, er efter bestyrelsens opfattelse et plus for foreningen, især hvis man kan få lov at disponere over alle m² i huset. Jeg kan stærkt anbefale alle, som er interesserede, at aflægge arkivet et besøg i åbningstiden.

Jeg vil slutte dette forord med et vers af Jeppe Aakjær:

Vi søger slægtens spor i stort og småt,
i flinteøksen efter harvens tænder,
i mosefundets smykke, plumt og rått,
i kirkens kvadre, lagt af brede hænder.
Hvert skimlet skrift, hver skjoldet alterbog
har gemt et gran af slægtens ve og våde;
nu skal de røbe mig, hvad vej jeg drog,
og løfte mig en flig af livets gåde.

Nikolaj Brøsted.

Øskenringen fra fladmarksgraven.

En fladmarksgrav i Fløjstrup bakker.

AF SØREN DYRSKJØT

På et tidspunkt i 1989 ville nogle unge moto-cross interesserede anlægge en bane i de skønne Fløjstrup Bakker, Hørning sogn, tilhørende gårdejer Peter Søby, Fløjstrup.

Med en »gummiged« bearbejdede de et areal højest i bakkerne, der i mindst 40 år havde ligget udyrket hen beplantet med fyr og vildtvoksende gyvel. Beplantningen blev fjernet og et stort hul gravet. Bakke blev anlagt og til sidst lignede arealet et månelandskab. Benyttelsen til formålet kom dog aldrig igang.

Da jeg på dette tidspunkt allerede var i bakkerne med prøvegravning på en tilstødende pløjemark, faldt det mig naturligt at rekognoscere i »månelandskabet«.

Det viste sig, at jeg på få minutter kunne opsamle mængder af lerkarskår, kværnsten og knusesten.

Det var dog ikke overraskende, da den tidligere ejer i 1972 havde opsamlet skår på arealet ved siden af, og den gamle sogneberegning ved århundredeskiftet gav også nogle få oplysninger om en boplads fra romersk jernalder, der angives »at være ødelagt«. Det skulle dog vise sig ikke at holde helt stik.

Jeg besluttede at redde hvad reddes kunne, da området jo skulle benyttes til motorrace i fremtiden. Med ejerens velvillige tilladelse indledte jeg i efteråret 1989 en prøvegravning på arealet.

Det blev hurtigt klart, at området indeholdt spændende arkæologiske værdier i form af bl.a. velbevarede hustomter, som lå beskyttet under et tykt lag flyvesand fra tidligere tiders sandflugt. Sandflugt er ikke altid af det onde.

Tæt ved vestenden af den gravede moto-cross-forhindring sås i overfladen en sodplet med håndstore sten, og jeg gik ud fra, at det sikkert var en af de sædvanlige fundtomme kogestensgruber, som har det med at dukke op alle steder, og som er vanskelige at datere.

Jeg åbnede et mindre felt for at undersøge fænomenet, og det må siges, at jeg blev overrasket. Feltets størrelse måtte udvides til ca. 3 × 5 m, da der viste sig et stentæppe af håndstore sten i samme niveau. Mellem stenene sås 3 sodfarvede pletter, som alle havde en noget større, flad sten centralt beliggende. I sodpletternes overflade sås partikler af brændte ben, og diagnosen var næsten stillet; det måtte være en gravplads med brandgrave!

Altså en fladmarksgrav tæt op til hustomter. Disse grave er godt kendte i Randers Kulturhistoriske Museums område fra bl.a. Ring ved Ø.Alling (note 1) og Virring (note 2).

Efter dokumentation af stentæppet (fotos og tegning) blev stentæppet fjernet og tilbage i overfladen var de 3 brandpletter med centralstenene. Gravene betegnes for nemheds skyld hhv. DF, DG og EF.

Sydvendt snit gennem grav df, hvor øskenringen ses sammen med lerkarskår. Pilen angiver lågstenen til urnen.

Gravenes diameter i overfladen svinger mellem 20 - 40 cm. Grav DF og DG blev snittet i et vestvendt snit ved anlæggelse af en nord-sydgående profilgrøft gennem brandpletterne. I grav DG fremkom nogle få lerkarskår og lidt brændte ben, ellers ingen daterbare oldsager.

I grav DF fremkom i den sydlige del en smuk bronze-øskering 55 mm i diameter og 5 mm godstykkelse, med fastsiddende øsken med form som en kongekrone uden kors. Øskeringen har muligvis været benyttet som bæltespænde (Brøndsted: Danmarks Oldtid) og var brudt i 2 stykker, men i øvrigt i god stand. (note 3).

I øvrigt indeholdt grav DF ret store mængder lerkarskår til flere forskellige kar, og en stor pose brændte ben.

Under gravningen af profilgrøften stødte jeg mellem gravene på nogle sten umiddelbart under overfladen. Det viste sig, at stenene var stablet op som en silo, og i toppen lå en næsten cirkulær flad sten.

Det var en urnegrav - PT - med en lerurne nedsat i en grube i jorden og ompakket med sten. Gruben var gravet et godt stykke ned i undergrunden, der var gult sand under et 20-30 cm tykt koksgråt kulturlag. I grubens bund havde man hældt resterne fra ligbålet i form af sod, trækul og benpartikler. Urnen blev herefter stillet ned oven i bålresterne og derefter pakket med sten. Øverst blev urnen lukket med den flade sten.

Urne efter at stenpakningen er fjernet, bemærk gruben under urnen.

Urnen, der i øvrigt stod i læ på østsiden af en kæmpe marksten blev befriet for stenpakningen og taget op i præparat til senere udgravning indendørs.

Urnen var fremstillet af brændt ler. Den er 24 cm høj, og største bredde er 20,2 cm kun 6,8 cm over standfladen. Randediameter 11,5 cm. Formen er nærmest S-formet og med let-glattet overflade. Den var helt uden ornamentik. Den dateres til slutningen af yngre bronzealder eller tidlig førromersk jernalder (ca. 500 f.kr.) (note 4).

Urnen blev på KHM røntgenfotograferet for at fastslå, om den indeholdt metalliske eller mineralske oldsager. Herefter blev urnen forsigtigt tømt.

Øverst i urnen lå en lerkop med afslået hank og konisk form, og umiddelbart under koppen lå de brændte ben pakket helt til bunden - ialt blev optaget over 1,5 kg ben.

Ud over koppen, indeholdt urnen ingen oldsager, som havde kunnet datere urnen nærmere.

Grav EF indeholdt kun lidt lerkarskår og brændte ben - ingen daterbare oldsager. Som »gravsten« var øverst i brandpletten lagt en kværnsten, en såkaldt løber. Altså har den døde fået lidt af »køkkengrejet« med sig på hvilestedet.

Undersøgelserne af gravpladsen er ikke endelig afsluttet. Ud af denne artikel kan man lede, at vore fortidsminder let kan blive offer for den moderne maskinkraft.

Noter:

1. se Årsbøger 1966 side 36 af Jørgen Jensen - undersøgt i 1988
2. Se Kulturhistorisk Museum j. nr. 123/88 Råballegård, Virring, Hørning sogn, Århus Amt.
3. Broholm: Danske Oldsager, Yngre Bronzealder nr. 303 »Foreligger i få grav- og depotfund fra bronzealderen men bliver mere almindelig i Keltisk Jernalder (førromersk jernalder) - C.J. Becker: op.cit. s. 251 og Brønsted Danmarks Oldtid III side 19.
4. Brøndsted Danmarks Oldtid II side 196ff.

En ornamenteret arne

- et sjældent syn i Østjylland.

AF SØREN DYRSKJØT.

Under mine prøvegravninger i Fløjstrup Bakker, Hørning sogn, Sønderhald herred, tilhørende Peter Søby, Fløjstrup, stødte jeg i 1988 på et brandlag under pløjelaget, hvor ejeren ved sin efterårsplojning havde ladet ploven gå lidt dybere end sædvanligt, hvilket resulterede i sort trækulholdigt fyld i overfladen. (note 1).

Da et felt var blevet åbnet, konstateredes, at der under et par cm, tykt trækulagtigt lag lå et hårdt brændt lerlag, som ved nærmere eftersyn viste sig at være ornamenteret med parallelle furer, og da der var et hjørne på blev det klart, at det måtte være et ornamenteret ildsted, en arne. (note 2).

Disse ornamenterede arnesteder er mest fremherskende i Vestjylland, Thy og Vendsyssel. Kulturhistorisk Museum (KHM) blev tilkaldt og overtog den videre undersøgelse på stedet, da et sådant fænomen ikke var kendt i museets område.

Det viste sig senere, at arnen var meget beskadiget af plovens hæl, og at den var umulig at sikre ved optagning i præparat (bygge en kasse omkring den og hjemtage den hel til museet).

Arnen er beliggende i en brandtomt fra romersk jernalders tidlige periode og er efter arkæologernes mening usædvanlig velbevaret. Tomten er ca. 15 m lang og 5 m bred beliggende øst-vest med beboelse i vestenden og stald med båsædskillelser til kreaturer og heste i østenden. En almindelig byggeform i oldtiden omkring kristi fødsel. (note 3).

I efteråret 1989 blev der anlagt en moto-cross-bane på den tilstødende, nu tilvoksede, mark og naturligvis tiltrak den min opmærksomhed.

Udgravningsfeltet set fra vest. Bemærk syldstenene. Arnen blev fundet ved pilen.

Under rekognosceringen opsamledes store mængder lerkarskår, hvorfor jeg besluttede at foretage nogle sonderinger med ejerens velvillige tilladelse. I den sydlige del af området åbnedes et felt på ca. 20×8 m, og i undergrunden fremkom temmelig sikre spor efter en velbevaret hustomt med lergulv og stensyld på langsiderne. Efter skårmaterialet at dømme skal vi blive i tidlig romersk jernalder.

En mere detaljeret beretning om undersøgelse af hustomten vil følge i en kommende udgave af dette skrift.

Ret tidligt i mine undersøgelser havde jeg forestillet mig, at det at udgrave et oldtidshus var ligetil: der skal være et antal parvis stillede tagbærende stolper, langs væggene en tæt række stolpespor og i den ene ende af huset et ildsted - en arne. Hertil nogle båseadskillelser til dyrene og helst nogle redskaber som fx. vævevægte, knusesten og kværnsten, samt nogle lerkar. Men så let gik det nu ikke. Tingene ville simpelthen ikke komme i den rigtige rækkefølge. Der var dog et lergulv øverst at gå efter, men det var dækket af et lag fygesand. Gulvet bugtede sig, så man skulle tro, at der havde været et mindre jordskælv i bakkerne. Stolpehullerne ville ikke komme der, hvor jeg ville have dem. De dukkede op alle andre steder og det i hobetal. Det blev klart, at der var tale om flere byggefaser oven på hinanden.

Og arnestedet, hvorfor ville det ikke komme i vestenden, hvor et sådant skal være? Flere gange stødte jeg på fyldskifter, som blev tolket som mulige ildsteder, men nej. Og hvor var båseadskillelserne i østenden?

Idet jeg efterhånden gravede mig hen mod østenden kom svaret. En dejlig solbeskinnet dag skete underet. En smuk ornamenteret arne lå blotlagt for mine fødder. I østenden! Altså tilsyneladende ingen stald i dette hus. Arnen er 160 × 110 cm i flademål beliggende øst-vest og ornamenteret med omløbende furer i kanten parallelt to og to. I midterfeltet var der et bånd med hestekoformede figurer trykket med snoet tråd ned i lerpladen. Feltet helt centralt var uden ornamentik.

Under blotlæggelsen af arnen fik jeg den fornemmelse, der gør amatørarkæologi så særpræget, en fornemmelse af, hvordan det må have været i oldtiden at have siddet omkring arnen, som utvivlsomt har været et meget centralt opholdssted i husene om aftenen, mens bålet knitrede under et ophængt lerkar med noget spiseligt. De sidste rester af brændte ben lå endnu tilbage på arnen, og omkring arnen lå knuste lerkar som vidner om små huslige uheld. Noget tyder på, at arnen (kld. NN) er anlagt direkte ovenpå en tidligere arne (kld. NR). Tilsyneladende er arnen anlagt på flade sten, som ses i østkanten af arnepladsen.

Der blev lagt et sydvendt snit i sydkanten af arnen NN og her fremkom en lerkop 8 cm høj og 8 cm i diameter og med afslået hank! Den var sat ned i en grube gravet under sydvesthjørnet af arnestedet. Randen på koppen rager netop op i lergulvet. Hvorvidt koppen er nedsat i forbindelse med anlæggelse af den ene eller den anden arne kan på nuværende tidspunkt ikke afgøres. Det kræver yderligere undersøgelser, som på nuværende tidspunkt ikke kan udføres (note 4).

Ca 40 cm under arnepladsen NN lå kraniet af et dyr, muligvis en hest, med velbevarede tænder. Kraniet lå gravet ned i det lyse undergrundssand direkte under koppen, og det må formodes, at begge fænomener er anbragt der af kultiske årsager (note 5).

Omkring arne NN blev konstateret flere stolpespor, hvoraf nogle sikkert er de tagbærende stolper. Arnesteder anlægges sædvanligvis midt mellem fire tagbærende stolper.

*Arnen set fra syd. Det pilen peger på er lerkoppen, nedsat som husoffer.
»Slangen« på arnen er en rod.*

Som et kuriosum kan fortælles, at der tæt op til en større stolpe, iøvrigt med en forkullet rest bevaret, i husets sydvestlige hjørne blev fundet en lille intakt sekundært brændt lerkop liggende på siden, sikkert også et husoffer.

Hermed vil jeg slutte denne beretning om et meget spændende og velbevaret fund fra en lige så spændende tidsalder. Og endnu engang må man konstatere, at selvom en lokalitet i arkæologisk henseende tidligere et blevet dømt ødelagt, kan man ikke sætte sin lid til dette.

Det har før vist sig, at disse dødsdømte lokaliteter, fx. overpløjede gravhøje, har indeholdt særdeles gode fund.

Noter:

1. Lærer Andersen, Vr.Alling (1896-1930) bemærkede i 1900, at der i bakkerne foruden en stor romersk gravplads, som han udgravede, var en stor boplads fra romersk jernalder.
2. se KUML 1964, Myrthue, Esbjerg side 20, KUML 1966, Grønhedens Mark, Sæby, side 36, og Brøndsteds Danmarks Oldtid III side 133, Mariesminde, Thy.
3. Brøndsteds Danmarks Oldtid III, Sesams Danmarkshistorie Jernalderen bild 1. KUML 1959, Sjølborg, 1966, Grønhedens Mark, 1085 Nr.Fjandt og Overbygaard, Hikuin 2 1975, Overbygaard, Skalk 1963/3 byhøj i Thy, Nationalmuseets Arbejdsmark 1975 og Skalk 1976/1 om bopladsen i Hodde.
4. Kulturhistorisk Museum, Randers, overvejer at tage hele arnen NN op i præparat og anbringe den i den kommende nye stamudstilling.
5. Brøndsted: Danmarks Oldtid III side 127 og 133 om nedsættelse af små kar under arnen muligvis indeholdende ristet korn, et offer til vætterne, husets skjærmende magter.

Hr. Knud i Alling

Af JØRGEN MICHAELSEN

Fra 1582 til 1622 var Knud Jensen præst i Øster Alling og Vester Alling sogne samt provst for Sønderhald Herred. Mere ved vi i grunden ikke om ham. Men vi har kendskab til visse ting, som er hændt i kirker og sogn i hans tid. Og dem lader vi ham selv fortælle om. Han har jo været dem på nærmeste hold. Og så får vi jo nok lidt mere at vide, end de skriftlige kilder ellers åbenbarer for os.

Da det, som kilderne taler om, finder sted før 1593, har jeg valgt julen 1592 som det tidspunkt, hvor min forgænger i embedet sætter pen til papiret og skriver lidt ned om sine sogne og hvad der er hændt hidtil i hans embedstid.

Christmånnet, De Uskyldige Børns Dag (28.december) Anno Domini 1592, er jeg, Knud Jenssøn, sognepræst til Østeralling og Vesteralling og provst for Sønderhald Herred udi Aarhus Stift, gået i gang med at nedskrive lidt om stedet her og tiden her. Ti år er henrundne, siden jeg af vor biskop fik kollats og af Nådigherren til Gammel Estrup blev betroet dette præstekald. Det runde antal år er så en rimelig anledning til at eftertænke et og andet.

Det er jo midt i den hellige juletid, i samfulde tre dage har jeg med sognefolket fejret gudstjeneste i begge kirker, og jeg antager, at fra hver gård og hver hytte har alle besøgt Herrens Hus. I går, på Sanct Hans Evangelistæ Dag eller Tredje Juledag, var det ungdommens tur, og igen var kirkerne vel fyldte og var der alt i alt lydhørhed, da jeg ud fra Johannes det 21.Kapitel, versene 19 til 24, fortalte om denne Herrens kæreste discipel, som sad Ham nærmest til bords i den stund, da nadveren indstiftedes - og som siden gav os sit herlige evangelium. Der blev vel siden lidt uro, de unge tænker jo nok på julestuerne, der nu tager deres begyndelse, og jeg lagde dem på sinde at bære sig ret ad og tage til sig af juleøllet med måde.

Hvor var det godt, at jeg igen til Ordets forkyndelse havde Salig biskop udi Ribe, Hans Tausens, prædikener. Jeg nyder der godt af, at Rasmus Davidsen, som var i embedet her indtil året 1542, kom fra Ribe og som kapellan hos vor store reformator nedskrev adskillige prædikener og fik flere overgivet af bispen selv. De hører nu

dette embede til og tjener evangeliet her i sognene - det evangelium, hvorom bispen Juledag siger: »O, hvor er det os et saligt evangelium og en usigelig glæde, at os må stå en sådan nåde tilfængs, at Gud vil formilde sin dom og lade nåden få rum - at Gud nu er blevet et helligt og uskyldigt menneske, på det, at vi uhellige og skyldige måtte blive med ham hellige og syndeløse Guds børn.«

Og så at have Salig sognepræst udi Vor Frue Kirke i København, Hans Thomis-søns, store danske salmebog af 1569 til rådighed, så vi anført af degnen Juledag kunne synge Martin Luthers »En trøstelig Børnesang - om det lille velsignede barn Jesus«:

Fra Himmelen højt komme vi nu her,
en ny tidend både god og kjer,
et glad budskab føre vi eder til,
derom man sige og sjunge vil.

Et barn er fød aff Menneskens køn,
udaff en Jomfru ren og skøn,
en liden Søn både faur og fin,
Han vil være lyst og glæde din.«

(Nr. 79 i Den danske Salmebog - Fra himlen højt kom budskab her).

Jeg står ved min skrivepult og har just fyldt tørv og træ i ovnen og kikker ud af vinduet mod nord over ådalen mod Estrup og Hellighjerget. Landskabet er ganske hvidt af sne og såre smukt at se - jo, jeg er præst i Ålandet - det betyder Alling jo - både i det østre og i det vestre, på denne side af åen. Og et godt kald er det, min firlængede gård har det største og bedste jordtilliggende i landsbyen på randen af dalen. Men vi er jo også mange, der skal brødfødes her i huset.

Østeralling og Vesteralling er ikke to alen af eet stykke, men rigtignok to forskelligheder. De var jo så gavmilde i Vesteralling at forære en del af byen til de gejstlige i Århus så langt tilbage som i 1100-tallet, på den tid vel, da deres kirke blev bygget. Da overlod de en fjerdedel af byens jord til kannikernes førstemand i Århus, Magnus Knudsen, og langt ned i dette reformationens århundrede har de holdt fast ved deres ejendom og drevet jorden fra deres to gårde nær kirken.

Disse to Brydegårde (bryde: forpagter) var blandt de tre største i vort stift, og den nære tilknytning til Kannikebortet i Århus var med til at holde det katolske i live derhenne. Altertavlen, som de har fået fra Domkirken, vil de stadig ikke slippe, - heller vil de have munken Frans med hans blodige hænder, og bispen med de løftede fingre for øje - end Luthers katekismeord. De holder ved det gamle - men min forgænger, den gode lutheraner, Christian Nielsen, fik dog bragt dem et godt

Vester Alling kirkes alterparti.

skriftord til huse, da han på lydhimlen over prædikestolen lod prente Davids Salme 89, 16: »Salige er de folck som kand fryde sig, Herre, de skulle vandre i liueset.« Først for fem år siden, i 1587, afhændede Domkapitlet de to gårde, den ene liggende lige øst for, den anden lige nordvest for kirken. De gik til Eske Brock på GL. Estrup. Og jeg skal love for, at han ved samme lejlighed fik fødderne indenfor i vore sogne: Han skaffede sig Kronens rettighed i fire jordegne bøndergårde, med ret til at tilforhandle sig ejendomsretten, desuden 2 gadehuse, der er bygget på disse gårdes

grund, et stykke særjord, der hører til den ene af Kapitelsgårdene samt Kronens rettighed i et kirkebol, der giver landgilde til præsten i Øster Alling sogn, - endvidere i Øster Alling sogn og by: syv gårde og et gadehus.

En af de gårde, Eske Brock fik fingre i, var Jens Smeds. Og hvordan det gik ham og den og hans arvinger det er en sørgelig historie, som her skal berettes.

Det er »en bette gård«, og det kneb for Jens med at svare sin skyldighed til herremanden. Ja, jeg kender ham jo så godt, han er bedre smed end han er bonde og nem til at komme på kant med folk, men ellers en udmærket mand. Herremanden lagde han sig snart ud med, og det kom jo nok til at få betydning for sagen i den sidste ende.

Sagen var, at Eske Brock mandag efter Vor Frue Dag Kyndelmisse for 2 år siden for Hald Herredsting fik dom for, at Jens skyldte ham både landgilde, leding og vinterskat og havde unddraget ham kørsel og arbejde, ja, i det hele taget stod gården øde og forfalden. Herredsfogden bestemte da, at de to skurs-nævninge (domsmænd), som lovligt var indkaldt, skulle lade loven ske fyldest og »skure gården i fald« - dømme den fra Jens Simonsen (smed) og forfalden til Kronen.

Men Jens har en søn, der hedder Basse og er gårdmand i Andi i Skørring sogn, og han og hans søskende stævnedes den 29. august de to skurs-mænd, nemlig Lauritz Thygesen fra Vester Alling og Søren Olufsen fra Søby, for Viborg Landsting og anklagede dem for at have svoret uret.

Basse og hans søskende havde nemlig Snapsemandag 1590 (mandag, da første ting efter julehelgen afholdtes) på Hald Herredsting med otte mænd som vidner ikke blot fremlagt disses underskrifter, men også medbragt 3 tønder malt, smør, sølv og rede penge -- og Basse tilbød Eske Brock husbondhold, idet han bekendte et afhængighedsforhold til Gl.Estrup og lovede at betale alt, hvad gården efter Kongelig Majestæts skrivelse var skyldig at yde af skatter og arbejde for herremanden.

Ja, alt det forsømte ville Basse Jenssøn fuldt og helt gøre godt igen - og skulle det være, havde han adskillige pålidelige og velholdne mænds løfte om hjælp til dette formål.

Det var derfor helt hen i vejret at fradømme disse retmæssige arvinger bondegården i Vester Alling, og de krævede de to domsmænd dømt for falsk vidnesbyrd i stedet for. Men Landstinget opsatte sagen en måneds tid.

Men så, år 1590 efter Guds fødsel, den 26. september, faldt tingets dom. Eske Brocks stedfortræder, Søren Nielsen, remsede op - efter en udskrift af jordebogen og i overensstemmelse med sandheden, alt, hvad Jens og hans gård stod i restance med til herregården fra 1587 til-90: bl.a. en savblok, det er jo sådan en kævle, hvoraf der kan saves træ til lægter, enebærstager, humlestager og vognhjul. Desuden to pund smør, to kander honning samt olden-svin, for to mark hamp og hør, rede penge i mark og så videre.

Og Eske Brocks mand spurgte retten, om ikke de to skursmænds dom da burde stå ved magt.

Basse Jenssøn forsvarede sig, og adskillige ord faldt mellem ham og herremandens udsending. Efter yderligere tiltale, gensvar og sagsforklaring kendte tinget for ret, at da der udestod førnævnte afgifter samt leding for tre år, havde man intet at sige mod skursnævningenes dom, som altså skulle stå ved magt. - Jensens gård tilfaldt Kronen, eller i praksis Eske Brock, som skulle sørge for, at Kongen fik de skatter af gården, der tilkom ham.

Denne Eske Brock er hverken til at hugge eller stikke i (jeg skal nok sørge for, at han ikke kommer til at læse dette), kunne han dog ikke have faret med lempe i denne sag - det forekommer mig, at der her er sket gode bønder menneskelig uret. Lad herremanden have jordebogen - og tingbogen - på sin side: i den bog, der nu ligger på altret i vore kirker og er åben for alle, er der mere ret til Basse og hans slægtninge end til den unådige Herre hist på slottet.

Ja, vore kirker er jo hans ejendom. Og endelig, for knap tre år siden, sørgede han for indsættelsen af en ordentlig prædikestol her i Øster Alling Kirke - og en vældig stor altertavle fik vi i tilgift.

Øster Alling kirke. Interiør

Men det var mig, der bestemte tidspunktet for stolens opsætning og lod såvel året som dagen - sammen med den bibelske indskrift - udskære i et bånd om stolen foroven:»Eet er fornødent, Maria har valgt den gode del. 1590, 3.jan..« -

Det er jo vor første, og største, biskop, superintendenten over Sjællands Stift, Peder Palladius 30 års dødsdag. Til verden kom han 1503, og i Guds rige blev han salig 3.nytårsdag 1560. Og hvad har han ikke sagt om prædikestolen i sine sjællandske kirker, som nedskrevet står i hans herlige Visitatsbog:»Prædikestolen skal ikke være en bogstol eller hifgippe neder på jorden, men dejlig opbygget hos den sønder side i kirken, op til et vindue, sognepræsten til gode om vinteren, og besynderlig når hans øjne falmer og dummes. Således skal den være ophøjet, Guds salige ord til hæder og ære, og at hvert menneske kan se sin sognepræst under øjen, ihvad stolestade han haver udi kirken, at den ene ikke sidder i den andens vej, på det at I måtte alle høre og mærke eders saligheds lærdom.»

Og biskoppen siger:» Din sognekirke er Guds hus. Thi Gud lader sig derinde høre ved sit salige ord, ikke alene det, som du kan leve ved med din næste her på jorden, men også det, som du kan leve ved i Himmeriges Rige til evig tid - om du ikke selv vil forkaste det, da får du det at høre inden for disse døre.«

Jo, det er en dejlig stol, vi har fået, og god at stå i, og en nyttig tjener for evangeliets klare dag. Og vi sang da til hans glædelige ihukommelse bisp Peders egen salme med ordene:

»Døden dig trengde, Herre Jesu Christ,
da du på kaarsset hængde udi livssens frist.
Nu sidder du med Fader din hen op i Himmerig
og synden forlader her nede på jorderig.
Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie Eleison.
(eleison = forbarm dig). Den danske salmebog nr.185.

Om dog nu sognefolket vil komme og ikke blot lytte til ordet, men høre det til salighed!

Se - i det år, der nu så stærkt lakker mod sin ende, havde vi fornemt besøg i vore sogne og her i vor præstegård. Vor gæst var Anne Krabbe til Stenalt. Det er dog en herlig kvinde, interesseret i alt muligt, og særlig i gamle sagn og viser. Ja, hun rejser landet rundt bare for at se på fortidsminder og spørge folk ud om ting fra gamle dage. Og hun skriver side op og side ned om det, hun ser og hører. Og så havde hun jo naturligvis også hørt om det drab, der stadig kaster sine skygger over vore sogne.

Ethvert barn her kender jo historien om striden mellem Ove Stigsen i Oustrup og Espen Ottesen i Boelshave, en strid, der sandelig har sat sit skel mellem Østeralling og Vesteralling. De to store Herrer kom op at toppes, og lige slemme var de vist, så den ene ikke havde noget at lade den anden høre. Hvad der fik bægret til at flyde

over, er ikke helt klart, men det menes, at der skal have været noget mellem Oves hustru og Espen.

Det skal have været på den tid, da vore kirker blev bygget. Og det byggeri går der mange sagn om, men vi vil holde os til det, der direkte har med sagen at gøre. Ove måtte finde på en hævn, og så fandt han frem til, at det, der ville blive til størst ærgrelse - og spot - for Espen var at hindre ham i at besøge sin nye kirke. Ove lovede, at hans fjende aldrig levende skulle komme i sit eget gudshus. Og han holdt sit løfte. Dag og nat - da kirken stod færdig - holdt Oves folk vagt på vejen og i området mellem Boelshave og Vester Alling, og Espen fik hverken messe eller sakramente, og ingen af hans folk heller. Så havde han da god tid til at overveje, hvordan han kunne snyde Ove og komme i kirke alligevel.

Og en dag meldte han: »Jeg har en plan!« - Den gik ud på, at han skulle skjule sig på bunden af en vogn, der blev læsset til med halm og et lag gødning øverst og på den måde slippe forbi Oves bevæbnede mænd. Og som tænkt så gjort. En uskyldigt udseende arbejdsvogn nærmede sig vagtkæden og var lige ved at få lov til at passere, men desværre for Espen var hans hund fulgt med, og så blev folkene mistænksomme. De læssede halmen af vognen, og der lå Espen, og så trak de ham af vognen og slog ham ihjel. - Så altså: levende kom han ikke i den kirke, han havde bygget.

Nu kom så Nådigrøften til Stenalt herover - og var jo næsten på egen grund. For i 1583 havde hendes ægtemand, hr. Jacob Bjørn, i bytte for ejendom andetsteds, her i Øster Alling skaffet sig to gårde og et gadehus, samt to stykker skov i Vesteralling, kaldet Skinddal, tre stykker skov i Øster Alling Snabe - og tredjedelen af Oustrup Skov med det lille stykke skov kaldet Grøngifvet. Og fra bønderne her gennem folkene fra Stenalt var jo nok de vældige historier herovrefra kommet hende for øre.

Jo, hun kom kørende med sit firspand lige ind i præstegården. Og folkene her, og ungerne, måbode - men da hun havde fremført sit ærinde, fik jeg fat på et par gode bønder i nabolaget, og vi kørte bag efter hende op til gården i Oustrup og derfra videre til Boelshave (Fisker-gården), hvor herskaberne blev udspurgt af den videbegærlige Fru. Ja, så ville hun også se det sted, hvor drabet var begået. Vi gjorde holdt i Stentegade et stykke før vejen går ned til Vesteralling By, og vi repeterede hændelsen endnu engang, og et og andet kunne føjes til, hvad hun i forvejen vidste.

Der ligger fire gravhøje ned vejen, som folk kalder Uttis kirkegård. Men der ligger Espen nok ikke, for selv om nogen mener, at Oves folk slængte ham i et hul og begrov ham på stedet, siger andre, at Espens folk grov ham op igen og fik ham jordfæstet på Vesteralling kirkegård.

Derfra kørte Fruen hjem til Stenalt. - Ja, men så fik jeg jo en hilsen her til jul - en lang vise om striden mellem de to kamphaner, hele 90 vers er der. Nu har jeg nok hørt folk synge stumper af en sådan vise, men hvor Fruen har fået den fra og hvordan hun har fået den sat sammen, er jeg ikke klar over. Måske kan jeg få det at vide. Det er navlig de sidste 12 vers, jeg finder spændende - men hvorfor gemmer

Espen sig i en ligkiste ? Bondevognen har nok alligevel ikke været fin nok til disse adelsdamer, som sidder og skriver poesibøger ? Men - møglæs eller ligkiste: her er enden på visen:

»Det var Espen Ottesen,
han måtte ikke med freden være,
så lod han bygge en kirke af ny,
jomfru Maria til lov og ære.

Det svared Ove Stigsen,
da han de tidende monne spørge:
»Kirken må han vel bygge,
men aldrig messen deri høre.«

Det var Espen Ottesen,
han ville til kirke fare,
så lagde han sig i lig-kiste,
fordi han Ove Stigsen ville dåre.

Det var Espen Ottesen,
drog ud i så ond en stund:
det vil jeg for sandingen sige:
ham forrådte hans liden hund.

Det var Espen Ottesen,
han drager til kirken ny,
der møder ham Ove Stigsen
foroven ved den by.

Det mælte Ove Stigsen
udaf ret hjertens harm:
»Somme af mine svende
I rider til hængendes karm«. (Vogn)

»Somme af mine svende
I rider til hængendes karm.
Selv vil jeg ride til lig-vognen
og se det lig på bære.«

Så tog de den lig-kiste,
satte den på sorten jord,
de brød den op med deres magt
og Ham til stor uro.

Hans frue hun sprang af karmen ud,
hun sørgede så såre,
hun lod sig falde over Espen Ottesen,
ligesom hun døder var.

Det mælte Espen Ottesen
i kisten alt som han lå:
»Ove Stigsen, I giver mig mit liv i dag,
I er min kære morbror.«

Det svarede Ove Stigsen
udi så ond en stund:
»var du ikke min søster-søn,
da skulle du hænge udi lund.«

Så slog de Espen Ottesen
udi kisten som han lå:
»Fører i ham nu til kirken
og aldrig mere derfra.«

Ja, sådan blev den strid afgjort. Det er en gammel sag, og sørgelig nok er den, men ser vi på hele visen, fortæller den også om troskab og tålmodighed og slige gode og fromme dyder. Den adelige Frue begynder da også sit manuskript, hvormed hun hilste os her til julen, idet hun takkede for modtagelse og omvisning, således: »En smuk gammel vise om den Ove Stigsen ridder til Oustrup, og om Espen Ottesøn, som var hr. Ove Stigsens søster-søn, og som boede udi Boelshave, som begge stederne ligger udi Sønder Haldherit heden ved Øster Alling og Vester Alling - og Eske Brock haver begge stederne. Og er samme vise lagt om, hvad trætte dem er kommen imellem og hvad ende det haver fanget, som visen formelder.«

Tænk, at en sådan hændelse har fundet sted her - og som har affødt så mange spøgelses- og gengangerhistorier, som kunne fylde en hel bog. Drabsmanden fandt ikke fred i sin grav. Og hans offer ej heller. Mest Ove, men også Espen, kan intetanende aftenvandrere møde og derved få jaget en skræk i livet, som de sent kommer over. Men alle disse historier vil jeg nedskrive ved en senere lejlighed.

Og jeg synes, min gåsefjer gør nykker. Slidt på den har jeg, ikke så meget ved dette lille tilbageblik over et svundet tiår som ved mine mange prædikener og taler, thi alt skriver jeg ned, så der kommer orden på det, jeg forkynder menigheden. Og halvkoldt er det nu, tørven har været dårlig, og med træstakken er jeg ved at være kommet til bunds. Og se, det mørkner ude over engene og omkring min tælleprås og mig selv - hvad vil ny året bringe? Vi ved det, Gud ske lov, ikke. Men i Guds hånd lægger jeg alt, mig selv og mine kære - og alle de sjæle, jeg har ansvaret for.

Og mon der så ikke i mit vægskab er lidt på flaskebunden - mod fodkulden og til imødegåelse af en mulig vintersnue. Nå, det skulle måske ikke have været sat på prent - men nu står det der, og så er det, ligesom det varmer allerede. -

Om et par dage skriver vi 1593. Vi vil da i vore kirker synge Salig Konning Christian den Tredjes salme, skrevet ud fra hans valgsprog »Til Gud min trøst allene«. Og lad os da slutte, før jeg nedlægger min pen og går ind til den nadver, som er under beredelse, med dette vers fra Kongens salme:

»Til Gud vil jeg sætte alt mit håb,
til Gud min Fader er mit råb,
min tro og hjertens glæde,
at hjælpe er han til rede.
Hans ord at høre er mit begær,
og ham i troen at kende,
at jeg kunne som hans tjener kær
hans riges kraft befinde.«

KILDER:

Hans Tausens Postil, udg. 1934, Hans Thomissøns Salmebog af 1569, udg. 1968, Poul Nidergaard: »En dansk præste- og sognehistorie«, udg. 1965, Århus Domkapitels Jordebøger, udg. 1972 og 1975, Danske Magasin, Kronens Skøder, Peder Palladius Visitatsbog, udg. 1911, Evald Tang Kristensen: »Danske folkesagn«, Svend Grundtvig: »Danmarks gamle folkeviser«. - Nærmere oplysninger kan fås ved henvendelse til denne artikels forfatter.

Auning kirke.

af VIBEKE NIELSEN

Fra de vestvendte vinduer i vores hus på Skovdalsvej kan man se Auning kirke, eller rettere det øverste af den, tårnets øvre del og en tagryg. Når man som jeg kommer hertil med en sjællænders forudsætninger, tror man imidlertid, den »ligger på den anden led«. Indtil man en dag kommer i tanker om, at det ikke kan passe med verdenshjørnerne, og undersøger sagen nærmere. På Sjælland vender tårnene, som skib og kor, i reglen gavlene øst-vest. Og når nu gravkapellet er så stort, at det godt kunne gøre det ud for skib, så får man den vrangforestilling, jeg havde i mit første halve år som Auningbo. Men uanset hvad led den ligger på, så er Auning kirke en »hønemorkirke«, en af dem der ligger der i landskabet og venter på, at man skal komme hjem og krybe ind under dens vinger.

Auning kirke er en traditionel dansk landsbykirke og har alligevel sit eget særpræg, nogle træk der især skyldes tilknytningen til det nærliggende Gammel Estrup og ejerfamilien der, som også i århundreder ejede kirken.

Den er - naturligvis kunne man fristes til at sige - bygget af flere gange. Den ældste del af den er romansk. Den romanske stil er den måde, man byggede på i middelalderens første århundreder. Den hverken begynder eller ender på et bestemt tidspunkt, men glider langsomt, over adskillige årtier, over i den gotiske stil, som siden lige så gradvist afløses af nye strømninger ved middelalderens slutning omkring reformationen. Det er troligt, men kan ikke bevises, at den romanske kirke i Auning er blevet til i 1100-tallet. Den har nok haft en forgænger af træ. Men da der ikke i nyere tid er foretaget reparationer, som har nødvendiggjort optagning af gulvet, har det ikke været muligt at undersøge dette spændende problem.

Det romanske hus er de to østligste fag af det nuværende skib og koret, bygget af granitkvadre, og som afslutning mod øst en apsis af rå og kløvet kamp. Taget er af bly, og vinduerne små og rundbuede. Flere af dem ses endnu, selvom de senere er blevet muret til. Det mindste sidder lavt i korets sydmur og er sikkert et spedalsk-vindue, en mulighed for de syge for at overvære gudstjenesten uden at komme i berøring med den øvrige menighed og dermed frembyde smittefare.

Auning Kirke set fra nord.

Der har været mandsdør i syd og kvindedør i nord, og de kan endnu anes i murværket. Idet indre skal man forestille sig et bjælkeloft, kun apsis har haft sit halvkuglehvalv. Vi kan danne os en forestilling om korbuen, for på kirkegården ligger to brudstykker af den, med tovsnoninger som leder tanken hen på Horder, selvom der selvfølgelig er for lidt til, at vi tør sige, han og hans værksted har været mester for den.

Sådan har kirken set ud længe. Auning var et lille fattigt sogn, der har ikke været grund til ændringer. Sent i middelalderen har man dog fulgt tidens skik og indbygget to fag hvælvinger i skibet, et i koret. Man har indledt dette byggeri med at forhøje murene med et par skifter munkesten og må jo også have ændret tagkonstruktionen og lagt taget om, men valgte igen at tække med bly, således som det stadigt er tilfældet. Nu kom kirkerummet til at tage sig anderledes ud, og det ændrede udseende forstærkedes af, at hvælvribbene blev dekoreret med den første fase af kalkmalerier, blot en enkel ribbeornamentik.

Det næste, der sker, er lidt overraskende. De fleste har hørt om, at ved reformationen begyndte man at overkalke de mange middelalderlige kalkmalerier i danske kirker. Det helt prunkløse udseende stemte bedre med den tidlige lutherdoms strenghed, malerierne opfattedes som katolske. Men de gotiske malerier på hvælvingkapperne i Auning kirke er malet i 1562. Og det er ganske vist, for det er udtrykkeligt skrevet på kalken sammen med malerens navn, Rasmus Roter. Ret længe har man næppe kunne nyde dem, før de blev kalket over. Nu er der imidlertid i de senere år fremdraget en del efter-reformatoriske kalkmalerier, så Auning kirkes står ikke længere som et næsten isoleret fænomen. Forklaringen er vel, at alt det nye ikke sådan slog igennem lige med det samme. Der var både en reaktionstid og en bremselængde, før igangværende processer var standset. Det er troligt, at mens de første middelalderlige kalkmalerier forsvandt under tyk kalk, malede man endnu nye et andet sted i landet. Malerierne i Auning blev for en dels vedkommende fremdraget af Magnus Petersen i 1885, men han syntes det meste burde overkalkes igen efter undersøgelsen, hvad de dog ikke blev. Anderledes så Ivar Hertzsprung, der var her på Nationalmuseets vegne i 1902, på sagen. Han og den daværende sognepræst, pastor Ring, var enige om, at de skulle bevares fremme, og minsandten om ikke de fik støtte af amtmanden. Det er imidlertid først i 1956, at konservator Harald Borre dels genrestaurerer de af Magnus Petersen fremdragne billeder, dels fremdrager og restaurerer næsten lige så mange til, så det færdige resultat er det, vi kender idag.

Ikke mindre overraskende er det næste punkt i bygningshistorien. Det ser helt naturligt ud, at der til det romanske hus er føjet nogle gotiske tilbygninger. Man er begyndt med at forlænge skibet et fag mod vest, og dernæst er der ud for forlængelsens sydside bygget et våbenhus, og mod vest er tilføjet et tårn. Tilbygningerne er af munkesten, og våbenhus og tårn afsluttes med gotiske trappegavle med kalkede blændinger. Overraskelsen kommer, når man får øje på årstallet 1616 på tårnet. Nu kan den samme forsinkelseffekt som er omtalt i forbindelse med kalkmalerierne jo også gøre sig gældende her, og tallet kunne også gå på noget andet end opførelsen. Alligevel skal vi et øjeblik kaste et blik på Gammel Estrup. Her fandt der store byggerier sted i begyndelsen af 1600-tallet. Ved disse byggerier ændrer det gamle gotiske hus karakter og bliver den renæssancebygning, det endnu er, men - med gotiske gavle! Nu er det muligt, at sydfløjen har haft svungne renæssancegavle, der senere er ændret; tidlige billeder kunne se sådan ud. Men porttårnet har altid set ud, som det gør, og netop det er så lig Auning kirkes tårn og våbenhus, at man får den tanke, at den samme har bygget begge steder. Det forekommer i hvert fald mig meget sandsynligt, at det er den Matthias Bygmester, vi kender fra Gammel Estrup, der også har opført Auning kirkes »gotiske« tilbygninger. Udover forsinkelsen i det fjerne jyske område af strømningerne fra Christian den Fjerdes København kan Matthias Bygmesters gammeldags trappegavle ganske enkelt skyldes, at

sådan kunne ejeren af alle de huse, vi kan sætte ham i forbindelse med, Esge Brok, bedst lide det. Og skulle det være rigtigt, at sydløjsgavlene på Gammel Estrup har været af en anden form, kan forklaringen være, at de er sidste fase af byggeriet og derfor blevet til efter Esge Broks død i 1625.

Så skulle vi egentlig have den færdige kirkebygning. Kun inventar skulle der ske noget med, skulle vi følge det gængse mønster. Det skulle gå anderledes her. Gammel Estrup ligger i Fausing sogn, men har langt kortere afstand til Auning kirke. Herskabet ejede dem begge, men har tydeligvis i lange perioder følt sig mest knyttet til Auning. Det kan kun forklares med afstanden, for vi skal helt frem til stationsbyens opståen i forrige århundrede, før byen bliver den største af de to. Synligst af alle udtryk for den forbindelse er kirkens yngste tilbygning, årsagen til min omtalte vrangforestilling, Skeel'ernes gravkapel. Det er en stor tilbygning i mursten og med skifertag ved skibets nordside. Det er dog ikke bygningen som sådan, men dens indre, der er interessant og imponerende. Før vi går derind, skal vi imidlertid se lidt på selve kirkens inventar.

Skal vi tage det i kronologisk orden, må vi begynde med prædikestolen, som er udført som et rigt udsåret renæssancearbejde af Niels Kock i 1636. Ikke meget senere, nemlig omkring 1650, er altertavlen kommet til, også den billedskærerarbejde, men alligevel så anderledes, at man vil karakterisere den som barok. Man bemærker, at såvel tidspunkter som rækkefølge og stilskiftet i det korte åremål er helt parallelt med Fausing kirkes. Det kan kun skyldes, at de to billedskærere er indkaldt til stedet af den fælles ejer, Christen Skeel den Rige. Hans og hustruens Birgitte Rosenkrantz's slægtsvåben på altertavlen i Auning kirke beviser denne sammenhæng, de har også udstyret kirken med prægtigt altersølv. I det følgende århundrede er det parrets sønnesøn og - især - hans hustru Augusta Winterfeldt, der tilføjer kirkerummet nyt inventar: stolestaderne, herunder herskabsstolene nærmest koret, 1726, døbefonten med tilhørende himmel og tralværk (gitter) i 1736. Ifølge sagens natur er disse ting i en anden stil end de gamle, men der synes at være gjort et forsøg på at gøre det hele ensartet ved hjælp af bemalingen. Altertavlen havde vistnok stået ubemalet indtil da (synd den ikke fik lov til det længere!), mens prædikestolen havde haft en bemaling, der blot er så dårligt bevaret, at man ikke kan danne sig nogen forestilling om den. Men i forbindelse med at de nye ting kom til, er alt blevet malet i de samme farver, hvoraf guld og sort og i mindre grad hvidt er de dominerende. Senere tiders istandsættelser har igen ladet dem skille sig en lille smule ud fra hinanden og tilføjet lidt flere farver. Men der er stadig helhed over dette kirkerum.

Ikke engang den smukke smedejernsdør ind til kapellet stikker af fra helheden. Måske er det netop det dengang ret nye gravkapel, der har inspireret til arbejderne i kirkerummet i 1730'erne. Man kan jo se derind fra skibet gennem smedejernsdøren, men ikke komme derind, og sådan har det altid været.

Jørgen Scheel
1718-1786

Charlotte Louise v. Plessen
g. Scheel
1720-1801

Berthe Scheel
g. Brockenhuus
1767-1787

Juliane Marie Scheel
1770-1835

Lucie v. Thienen
g. Scheel
1718-1743

Jørgen Skeel
1656-1695

?

ØVERST

Eleonora Raben
g. Scheel
1743-1808

Christen Scheel
1743-1771

Jørgen Scheel
1768-1825

Mette Christiane Billebrahe
g. Scheel
1771-1844

NEDERST

Frederik Scheel
1768

Augusta Winterfeldt
g. Skeel
1697-1740

Christen Skeel
1695-1731

Christiane Scheel
1772-1794

Denne i det ydre lidt kedsommelige bygning er i det indre et kunstværk af en for en landsbykirke sjælden karat. Rummet domineres af et marmorepitafium over Jørgen Skeel, død 1695. Hans meget unge enke, Benedicte Margrethe Brockdorff, lod det udføre 1699 af ingen ringere end Thomas Quellinus, og denne har sikkert haft del i hele kapellets indretning. Selve monumentet viser den afdøde liggende henslængt med en pegende gestus mod hustruens portræt og omgivet af fire gudinder. Den ene af dem er Pallas Athene med alle sine attributter, heriblandt lansens. At hun har den i hånden, efter at den i umindelige tider, måske århundreder, fejlagtigt havde været lagt i Jørgen Skeels hånd, er den nuværende sognepræst, Egon Lindbergs fortjeneste. Han påviste som ung studerende i forbindelse med en opgave sagens rette sammenhæng. En detalje, der har vakt undren, er den omstændighed, at Jørgen Skeels anevåben er anbragt til venstre for figurerne, mens de tilsvarende pladser til højre er tomme. Her skulle Benedicte Brockdorffs anevåben selvfølgelig have været, og de har også været der, men er fjernet igen, formentlig ganske kort efter. Der har været forsøgt flere forklaringer på dette fænomen. Den mest dramatiske gik ud på, at fru Benedicte ikke ville betale hele den regning, Quellinus præsenterede, da han var færdig, hvorefter han huggede hendes våben væk. Men behøver fænomenet virkelig en eller anden dramatisk forklaring? Er det da egentlig ikke helt naturligt, at de våben, der anbragtes på epitafiet, mens enken regnede med selv at skulle hvile ved sin mands side, ikke skulle være der alligevel, da hun giftede sig igen i 1700. Hun kunne jo da ikke blive begravet to steder, og hun fik en langt større del af sit liv sammen med Christian Ditlev Reventlow, som hun også sluttelig blev begravet ved siden af på Lolland.

Et andet problem møder os, når vi går videre i kapellet. Det rummer naturligvis Jørgen Skeels pragtfulde marmorsarkofag. Efter ham er de følgende ejerpar fra Gammel Estrup, fire generationer frem, blevet gravsat der. Desuden søskende til den sidste af disse. Det giver ialt 14, og de 14 navne er flere gange remset op, således f.eks. af Frits Uldall, der omkring 1870 besøgte og beskrev Auning kirke. Navnene og oplysningerne om personerne ses tydeligt på kisterne, af hvilke de fleste er af marmor, nogle få af sandsten. Disse navne gentages også i flere udgaver af Trap Danmark, således i den seneste fra 1963. Men der er 15 kister! På »skitsen side 27« ses de 14 kister med navne og den uden navn. Den hører til de mindste, må være til et barn. Dens dekoration er nærmest klassicistisk, altså vel sent i 1700-tallet. Men hvem hviler der? Det må indrømmes, at man stadig ikke ved det. Men der er en nærliggende mulighed. Den sidste Jørgen Scheel, der blev bisat her - han der satte så meget over styr og ofte kaldes »Den vilde Greve« - og hans hustru Mette Christiane Bille-Brahe fik i september 1794 deres tredje barn, en søn. Han var ved årets slutning som sine to søskende midlertidig sat i pleje hos sin bedstemoder Eleonora Raben, enke efter gesandt Christen Scheel, på Ulstrup, hvor han 21. eller

22. december 1794 døde i en alder af - som det er anført i Sdr. Vinge kirkebog - 3 måneder 2 uger 5 dage. Foruden fra kirkebogen ved vi det fra et brev fra den ulykkelige bedstemoder til forældrene i København. Mon ikke han efter den stilfærdige højtidelighed i Sdr. Vinge blev ført til Auning? Mærkeligt kun at hans navn ikke er kommet på kisten. Han var døbt Henrik. Helt sikker kan man altså ikke være.

Lad os afrunde dette besøg i Auning kirke med at konstatere, at såvel kapellet som kirkerummet er smukt afstemte helheder- trods de lange åremål over hvilke de er blevet til - og at de to helheder klæder hinanden, så man får en æstetisk god oplevelse ved sin indtræden.

Mindeord over Aage Galmstrup.

29. august 1990 døde Aage Galmstrup. Han havde gennem et langt liv (93 år) med sin enestående hukommelse og en aldrig svigtende interesse for sine omgivelser bidraget til den folkelige sammenhæng, lokalt og kulturelt.

Familieforhold interesserede Aage Galmstrup meget. Han var født Jensen, men tog Galmstrup-navnet efter sin stedfar, som kom til »Elisaholt« i Årslev som bestyrer for hans mor. Familienavnene Jensen og Jespersen knytter bånd til mange slægter her på egnen.

Et højdepunkt for Aage Galmstrup var nok, da han i Årslev forsamlingshus den 25. oktober 1977 veloplagt og for fuldt hus fortalte om sin barndoms- og ungdomstid.

Selv om han fik sin mandomsgerning i Hejlskov og også holdt meget af at rejse i udlandet, glemte han aldrig, hvorfra han kom.

Amtsavisen beskrev i sin nekrolog over Aage Galmstrup hans landbrugsfaglige indsats. Og i Lokalhistorisk Forening var han aktivt medlem fra foreningens start. Foreningen udnævnte ham til æresmedlem, da han fyldte 90.

Også arkivet har nydt godt af Aage Galmstrups evner. Bl.a. skrev han sine Årslev-erindringer, som han, sammen med flere andre værdifulde ting, skænkede dertil.

Beretning.

af AAGE KIRKEGAARD

Når der skal formuleres en beretning om årets gang i vor forening, må man igennem en ransagelse af, hvad vi, der udgør bestyrelsen, har udrettet i årets løb. Trods det at vi bruger en del tid på arkivarbejde m.m., er resultaterne ikke altid synlige for andre end os selv. Det kan hænde, at jeg bliver spurgt om, hvad vi egentlig laver, og det skulle gerne fremgå af det, som nu følger.

Ved sidste års generalforsamling var alle valg genvalg, og denne bestyrelse har så i fællesskab med nogle frivillige hjælpere modtaget og arkiveret det materiale, der er indkommet ved 30 afleveringer af gamle protokoller, bøger, skøder, pantebreve, billeder, avisudklip m.m.m., alt i alt en broget samling af arkivalier, men altsammen noget som er med til at fortælle nutiden og fremtiden noget om menneskers tilværelse i Sønderhald kommune i fortiden.

Jeg vil gerne gentage, hvad jeg så ofte har sagt: »Smid ikke for meget væk«; vil I absolut af med det, så giv det til os til sortering, opbevaring eller kassation, gerne med en bemærkning om, at noget måske bør gemmes væk i en årrække, inden det bliver offentligt tilgængeligt.

I det forløbne år har nogle af os arbejdet med at skrive skolehistorie. I den anledning har vi haft adgang til nogle af kommunens gamle arkivalier, bestående af gamle protokoller fra sogneforstanderskabets tid, og senere sognerådets tid, og forskellige embedsbøger og protokoller fra kommunens gamle skoler. Disse gamle arkivalier rummer mange interessante oplysninger om skolerne i Sønderhald kommune, og når vi engang bliver helt færdige, vil resultatet på en eller anden måde blive offentliggjort, måske i et samlet værk eller i fremtidige årsskrifter.

Vi har som sædvanlig holdt nogle foredragsmøder i årets løb. Den 20. marts 1990 havde vi arrangeret en aften i Uggelhuse, hvor vi så videofilm og billeder af nuværende og tidligere slægtsleds liv og færden i Uggelhuse. Når man forsøger at indhente oplysninger om fortiden forud for sådan et møde, viser det sig, at mange mennesker ligger inde med billeder, avisudklip m.m. om noget, der er sket førhen. Nogle synes, at det de ved og kan fortælle ikke er af stor betydning, og glemmer ofte, at den viden og de erindringer, de ligger inde med, forsvinder med dem, hvis de ikke på en eller anden måde er gemt på skrift eller bånd.

6. november 1990 var vi samlet i Øster Alling præstegård, hvor Pastor Michaelsen og Pastor Nymark, Hvilsager, fortalte om de sten, de finder overalt på egnen, som er med til at løfte en flig af gamle, men i mange tilfælde endnu uløste gåder.

Endvidere har foreningen her i vinterens løb været medarrangør af to møder på Langhøjsskolen i Vivild, hvor det også er historiske emner, der behandles. Der har ikke været overvældende stor tilslutning til disse møder. Om årsagen skal findes i, at vi ikke er aktuelle nok, eller i almindelig mødetræthed, skal jeg lade være usagt, men kun pointere, at vi jo er en historisk forening og prøver i vort emnevalg at tage hensyn dertil.

De bedst besøgte arrangementer er som sædvanlig vores sommerture. Den 12. juni 1990 havde vi en herlig tur til Fussingø og Ålum kirke, hvor Knud Eriksen fortalte os Fussingøs historie og viste os Ålum kirke. En god tur i godt sommervejr med to fyldte busser.

Den 30. juni havde vi en heldagstur til Mors med ca. 50 deltagere i bus. Under ledelse af Jørgen Graabæk så vi Mølsersmuseet, Skarregård, Salgjerhøj, Hanklit og Lørslev kirke, hvor Jørgen Graabæk er kirkesanger. Som et ekstranummer oven i en veltilrettelagt tur fik bussen motorstop kort tid, før vi skulle nyde kaffen i »Morsøhus«. Det resulterede i, at nogle fik en lang spadseretur, idet de få personbiler, vi havde til rådighed, kun rummede 3-4 personer pr. tur.

For ca. et år siden begyndte vi at få nogle bemærkninger om, at der var brug for arkivets lokaler til skoleformål. Enden på det blev, at vi i maj måned flyttede arkivet om i et hus ved siden af kommunekontoret. Huset ejes af Sønderhald kommune. På sin vis befinder vi os godt i de nye omgivelser, dog kunne vi godt ønske os noget mere plads, men det klares måske senere. En stor fordel er det, at der er gode parkeringsmuligheder, og så er det dejligt tæt på kommunens arkiv, hvor vi, som før nævnt, engang imellem låner gamle arkivalier, og der skal herfra lyde en tak til Sønderhald kommune for velvilje og et godt samarbejde for en fælles sag.

I det løbende arbejde ved arkivet har vi en god hjælp af Hugo Johnsen, Klaus Moltesen, Steffen Sørensen og Helge Sørensen, samt af Søren Dyrskjød som er den, der holder orden i vor stensamling, Tak for det og tak til bestyrelsen for godt samarbejde i det forløbne år. Også tak til sparekassen for tilskud til vort arbejde.

FORMAND:

Gårdejer Aage Kirkegaard, Fløjstrupvej 29, Fløjstrup, 8900 Randers
tlf. 86 49 43 03

NÆSTFORMAND:

Gårdejer Ejvind Rygaard, Nordkystvejen 2E, Fausing, 8961 Allingåbro,
tlf. 86 48 10 39

KASSERER:

Fru Helga Sørensen, Enghavevej 6, Årslev, 8900 Randers,
tlf. 86 49 13 40

SEKRETÆR:

Museumsinspektør Vibeke Nielsen, Skovdalsvej 15, 8963 Auning,
tlf. 86 48 36 78

ØVRIGE BESTYRELSESMEDLEMMER:

Sognepræst Jørgen Michaelsen, Præstegårdsvej 4, Øster Alling, 8963 Auning,
tlf. 86 49 20 46

Fru Else Lund, Enighedsvej 58, 8963 Auning,
tlf. 86 48 44 63

Fru Inger Rasmussen, Grenåvej 241, Langkastrup, 8900 Randers,
tlf. 86 49 44 97

Værkfører Tage Thaarsti, Gl. Romaltvej 1, 8900 Randers
tlf. 86 42 76 76

VALGT AF BYRÅDET:

Gårdejer Nikolaj Brøsted, Lunden 4, Lundby, 8961 Allingåbro,
tlf. 86 48 13 70

SØNDERHALD EGNSARKIV:

Nørregade 5B, 8963 Auning
Åbningstider: Mandag 15-17 og 19-21

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 1990 kan indtil 1. juni afhentes hos ovennævnte bestyrelsesmedlemmer for 50 kr. pr. stk. Derefter kun på ekspeditionsadressen:
Helga Sørensen, Enghavevej 6, Årslev, 8900 Randers, tlf. 86 49 13 40
Enkelte overskudseksemplarer fra årene 1978 - 1989 kan kun rekvireres hos ekspeditionen.